

HARRY SMITH

**TERUGKEER
NAAR EEN ONBEKEND LAND**

Copyright © 2022: Harry Smith

Auteur: Harry Smith

De omslag van *Terugkeer Naar Een Onbekend Land* werd vormgegeven door Henry van den Berkmortel.

De foto op de omslag toont het voormalige geboortehuis van de auteur in het Woonoord Limburglaan in Eindhoven.

Roman

Een asterisk* in de tekst verwijst naar de woordenlijst op bladzijde 267.

ISBN: 978-90-832840-0-2
ISBN: 978-90-832840-1-9 (e-book)

NUR 301

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Voor oma Lans

Inhoud

Ongemakkelijk weerzien	11
Indische families	119
De laatste droom	231
Verantwoording	263
Woordenlijst	267

Repatrianten werden ze genoemd.
De meesten kwamen terecht in een land
waar ze nog nooit waren geweest.

Ongemakkelijk weerzien

1. Maart 1946

De oorlog was al een half jaar voorbij voordat het Engelse leger eindelijk kwam opdagen. Het waren niet de blanke soldaten die ik had verwacht, maar kleine donkere mannen die met hun legertrucks voor de poort van ons kamp verschenen: Gurkhasoldaten uit Nepal en Mahratta's uit Brits-Indië.

Dit was dus het konvooi dat ons op kwam halen uit het Jappenkamp. Een van de Gurkha's deed de laadklep van zijn truck omlaag. Hij keek me aan en wenkte mij om als eerste in de te laadbak te klimmen. Ik stond als aan de grond genageld en keek naar de soldaat die mijn taal niet sprak en met gebaren mij iets duidelijk probeerde te maken. In het kamp gingen macabere verhalen over de Gurkha's. Ze stonden aan onze kant, maar je moest wel voor ze uitkijken. Als een Gurkha zijn khukuri trok, mocht die pas terug in de schede als er bloed aan kleefde. Iedereen had ontzag voor hen, ze waren vermaard om hun vechtkunst.

'Het is goed, Jan Carel,' spoorde de kampoudeste me aan, 'ga maar.' Het was genoeg om mijn vertrouwen terug te krijgen. Ik aarzelde niet langer en klom naar boven. *Eerst maar zorgen dat ik hier wegkom*, dacht ik en dan zie ik wel hoe ik verder kan naar Everdine en de kinderen in Soerabaja. Ik snakke ernaar om daar mijn oude leven van voor de oorlog weer op te pakken.

In een lange kolonne brachten de Gurkha's ons in hun trucks naar Bandoeng, de geweren gericht op de zijkant van de weg. Ver was het niet, een kilometer of tien, misschien iets meer, maar ik kneep 'm wel, wach-

tend op het eerste schot dat afging. Ik bad in stilte dat ik niet zou worden geraakt.

Het was benauwend dat het zo onveilig was. Het konvooi moest in beweging blijven. Ieder oponthoud was gevaarlijk, dan vormden we een gemakkelijk doelwit voor sluipschutters. Bij sommigen sloeg de angst om in een uitbundige stemming toen we ongedeerd de stad binnenreden, maar de Gurkha's bleven op hun hoede. Met mijn kampgenoten werd ik afgezet bij een nonnenklooster en kwam terecht in een grote menigte krijgsgevangenen, die net als wij waren ontkomen uit de kampen rond Bandoeng.

‘Doorreizen? Naar Soerabaja? Dat kunt u wel vergeten,’ zei een medewerker van het Rode Kruis toen ik daarover begon. ‘Voorlopig zit u hier klem. U mag blij zijn als u een veilige slaapplek vindt voor de nacht.’ Het was een grote domper, maar voorlopig zat er niets anders op dan nog even in Bandoeng door te brengen.

De man van het Rode Kruis zorgde ervoor dat ik met nog twee mannen uit het kamp, beiden totoks*, ergens kon worden ingekwartierd. Het was mijn kennismaking met Schetzer, mijn huisbaas. Hij wandelde met ons naar zijn huis, een paar straten verderop in Tjihapit, een woonwijk in het noordoosten van Bandoeng. Het had iets vertrouwds dat hij Indisch was, net als ik. Ik schatte hem een jaar of veertig, hij had heldere kraalogen en zwart golvend haar. Wat me verder aan hem opviel, waren zijn beheerste gebaren, stijlvol als van een danser in de kraton. Zijn broek was versleten, maar zat toch strak in de plooi.

Hij stopte bij de voordeur van een laag vrijstaand huis met witte muren. ‘Welkom, in mijn roemah ketjil*,’ zei hij. Het huis was gebouwd in art deco stijl en bood een prettige aanblik. Het was niet groot, maar voor ieder van ons was er een kamer en dat was toch wel een behoorlijke luxe. De tuin bij het huis was verwilderd, maar schaduwrijk.

‘Ik woon er nu een maand of vier,’ vertelde hij. ‘Voor de jaarwisseling ben ik uit het kamp in Tjimahi vertrokken en ben, hoe gevaarlijk het ook was, naar Bandoeng gereisd.’ Hij was met twee vrienden in een Japanse legertruck meegereden en had zo veilig de stad weten te bereiken. ‘Het huis stond leeg, het was een buitenkans,’ ging hij verder. ‘We zijn er meteen met zijn drieën ingetrokken, maar mijn maten zijn sinds kort herenigd met hun gezinnen. Zelf ben ik vrijgezel en ik vond dat ik wel wat plek over had. Dat is de reden waarom jullie bij mij zijn gekantonneerd.’

Bij het toewijzen van de kamers had Schetzer het voor het zeggen. De ouderlijke slaapkamer had hij zelf al in gebruik en ik kwam er niet bekaaid af met de op één na grootste slaapkamer. De salon was voor gemeenschappelijk gebruik, net als het terras buiten in de tuin. ‘In andere huizen zitten ze met drie, vier man op een kamer,’ zei Schetzer, ‘dus mondje dicht, anders zitten we straks ook met een volgepakt huis.’

Na al die jaren in een overvolle barak in het Jappenkamp was het een groot genot weer in een huis te wonen met een kamer en een bed voor mezelf. Behalve een schrijftafel en een stoel stond er ook een kast die rook naar mottenballen en vol hing met jurken en rok-

ken. Kleding van de vorige bewoners, kennelijk allemaal vrouwen. Ik vroeg me af waarom ze niet meer in het huis woonden en wat we ermee aan moesten als de vrouwen onverhoopt zouden terugkeren.

‘Alles wijst op een overhaast vertrek,’ zei ik tegen Schetzer, die ik mijn kast liet zien. ‘Mijn kast is ook helemaal gevuld met vrouwenkleren,’ antwoordde hij. ‘En het gekke is, het is geen afgedragen spul, zoals dat van de vrouwen uit de kampen, het ziet er allemaal netjes uit. Misschien was dit huis in de oorlog wel een *konijnenhol*. Je weet toch wat dat betekent?’ Hij grinnikte.

‘Zo noemden ze de huizen waar Nederlandse vrouwen Japanse officieren ontvingen.’

Ik wees naar de vrouwenkleding in de kast. ‘Het besef dat ik woon in het huis van een ander, geeft me geen prettig gevoel.’

‘Sta er maar niet te lang bij stil,’ zei Schetzer, ‘je woont nu toch goed. Of wil je soms terug naar het kamp?’

2. Schetzer

Voor de oorlog was Schetzer tekenleraar op een school in Bandoeng. ‘Noem me maar Schetzer,’ had hij gezegd, toen ik hem vroeg naar zijn naam. ‘Het is mijn bijnaam. Iedereen noemt me zo.’

De muren van zijn kamer hingen vol met tekeningen uit het Jappenkamp. Op een tekening zag ik Nederlandse en Indische mannen buigen voor de Japse kampcommandant. Op een andere tekening stond een man afgebeeld die in de hete zon was vastgebonden aan een houten paal. Ik voelde niet de behoefte er uitge-

breid naar te kijken.

‘Ik wil niet zo bezig zijn met wat ik in het kamp heb meegemaakt. Ik probeer te vergeten. Ik kijk liever vooruit.’

‘Tekenen is anders een heel goede manier om het allemaal van je af te zetten,’ beweerde Schetzer. ‘Wel merkwaardig, jij.... jij probeert je het niet te herinneren, ik probeer het niet te vergeten.’

Het gesprek die middag over de tekeningen van Schetzer maakte achteraf meer bij me los dan ik had kunnen denken. ’s Avonds op mijn kamer kreeg ik er last van. Het begon met een heftige aanval van migraine. Ik greep naar mijn gezicht, voelde me angstig en neerslachtig, lag lusteloos op bed, tot mijn gemoed omsloeg in rusteloosheid en herinneringen uit het Jappenkamp kwamen bovendrijven en me lastigvielen als demonen in mijn hoofd. Ik kon er niet van slapen. Misschien moest ik Schetzers raad opvolgen en was het niet zo’n gek idee om er afstand van te nemen door alles op te schrijven en daarmee buiten mezelf te plaatsen. Ik ging aan mijn tafeltje zitten, stak een kaars aan, sneed met een mes een scherpe punt aan mijn potlood en begon te schrijven in een oud schoolschrift dat ik op mijn kamer had gevonden.

AUGUSTUS 1945. De ochtend in het kamp is begonnen als alle andere met het ochtendappel en het tellen van de gevangenen in het Japans: ... *JUU ICHI ... JUU NI ... JUU SAN*. De Japse kampcommandant heeft zich een week niet vertoond, het gerucht gaat dat hij ziek is.

Om elf uur moeten we onverwacht aantreden voor een extra appel. Meestal is dat geen goed teken. Onze kampoudste, een

grote magere man, moest eerder die ochtend bij Nippo, de Japse kampcommandant, komen voor overleg. Ik vraag me af wat er aan de hand is.

De Nip laat zich nu wel zien en staat naast de kampoudste voor de troep. Hij lijkt nog kleiner dan anders en kijkt afwezig voor zich uit. Ook de Japse soldaten die het tafereel aanschouwen staan er lamlendig bij. Niet de Nip, maar de kampoudste houdt een korte toespraak.

‘Mannen. Ik heb geweldig nieuws,’ begint hij. ‘Vorige week, op de vijftiende dag van de achtste maand van het keizerlijke jaar 2605, ofwel 15 augustus 1945 in onze jaartelling, zijn Japan en de geallieerden een wapenstilstand overeengekomen. Er wordt nu onderhandeld over de capitulatie van Japan. Houd moed mannen. Binnenkort is de oorlog voorgeoid voorbij.’

Iedereen begint door elkaar te schreeuwen. Midden in de gekte bid ik en dank God dat ik de oorlog heb overleefd. Een van ons zet met schorre stem het Wilhelmus in, dat gaandeweg door de anderen wordt meegezongen.

‘Ik moet jullie waarschuwen,’ schreeuwt de kampoudste om zich verstaanbaar te maken, ‘ga niet weg uit het kamp. Blijf hier. Buiten de hekken is het niet veilig. Het is beter te wachten op het Britse leger. Engelse soldaten zijn al op Java geland. Ze zijn onderweg om ons weg te halen uit het kamp.’ Voor het eerst sinds lange tijd is er genoeg aanvoer van eten. Cornedbeef met bruine bonen. Wat later in die week vlees en kip met sajoer lodeh van verse groenten. De eerste dagen kauwen we alles zorgvuldig, zoals de kamparts ons heeft aangeraden, om er weer aan te wennen en geen last te krijgen aan onze magen, maar al snel vallen we op iedere maaltijd aan als wilde beesten. Toch blijft het hongergevoel. Het duurt maanden voordat het uit mijn lijf is verdwenen.

Het is als bijkomen uit een staat van verdoving. De gevoeleloosheid die over mij is gekomen en heeft geholpen het harde kampleven te doorstaan, begint in de maanden daarna langzaam te wijken. Er komt iets anders voor in de plaats. Verlangen. Naar Everdine en onze kinderen, het groeit met de dag. Ik mis ze allemaal, maar het meest mis ik Everdine. Ik zou